

Skalks jubilær

Side fra den gotisk-sprogede bibeloversættelse

SKALK

Siden 1957 har de arkæologi- og historieinteresserede i Danmark haft et tidsskrift til rådighed med navnet Skalk. I 2007 kunne bladet holde 50 års jubilæum, i hvilken anledning redaktør Christian Adamsen skrev en artikel om "Skalks jubilær". Det var arkæolog Harald Andersen (1917-2005), der grundlagde tidsskriftet i 1957 og derefter fulgte det resten af livet - indtil 1996 som redaktør. Til trods for bladets beskudne størrelse vandt det stor udbredelse og havde midt i 1960'erne næsten 50.000 abonnenter. På samme tid stiftede Skalk forlaget Wormianum, der siden stod som udgiver af tidsskriftet. I jubilæumsartiklen fra 2007 forklarer Christian Adamsen, hvorfor bladet fik navnet Skalk (Skalk, 2007:1, s. 4): "Navnet blev hentet fra det oldnordiske sagnstof, nærmere bestemt en biperson i oldkvadet Bjarkemål. At der også ligger en tvetydighed i ordet Skalk, var helt bevidst. Et navn, hvis betydning læseren ikke er helt sikker på, sidder bedre fast". Skalk dannede siden skole: "Dette at oprette et uafhængigt og letforståeligt populærvidenskabeligt blad i et bekvemt format må virkelig have ramt et behov. I hvert fald opstod der især i 1960'erne og 1970'erne i Skalks kølvand en hel række af efterlignere, ofte karakteriseret ved korte, markante navne og det moderne A5-format." (ibid.). Af disse kan nævnes Sfinx (middelhavssarkæologi), Varv (geologi), Mål og Mæle (dansk sprogbrug), Sønderjysk Månedsskrift. Selve ordet skalk er tidligst bevidnet i en tekst fra det 4. århundrede. Det bruges i en oversættelse fra græsk til gotisk af Ny Testament. Den kaldes ofte Wulfilas Bibel, fordi det var Wulfila ("den lille ulv"), der var oversætteren. Han var missionær og biskop blandt vestgoterne i egnene omkring Donaus nedre løb og levede ca. 311-383. Goterkongen Theoderik den Store (454-526) med regeringssæde i

Ravenna (Italien) lod udfærdige en afskrift af denne gotisksprogede bibel. Den endte ad ukendte veje i Prag, Tjekkiet, hvor den blev stjålet i 1648 under de omfattende svenske plyndringer og ført til Stokholm. Den befinder sig nu som tyvegods på universitetsbiblioteket i Upsala under navnet Codex Argenteus (sølvbibelen). I denne goterbibel oversættes det græske ord *doúlos* (matthæusevangeliet kapitel 10) med skalks, "tjener"; og dette menes at være den tidlige betydning, altså: tjener, slave, landarbejder o.l. I det nytstemtellige billedsprog står *doúlos* (tjener, discipel) i modsætning til *kýrios* (herre, mester). På oldsaksisk og oldhøjtysk skrives ordet *scal* (oldengelsk: *sealc*); og ordet findes også i oldnordisk i formen *skalkr*. En skalk kunne være af høj rang, idet en mar-skalk (marshal) var øverste leder af rytteriet. Måske har den tidligere betydning dog været: "den slave, der tager sig af hestene". På gammeldansk blev marskalk forkortet til marsk. Med tiden fik ordet skalk på såvel tysk som dansk en mere nedsættende betydning. Udviklingen synes på dansk at være gået i to retninger, dels den milde udgave (skælm, drillepind, filur, gavstriik), dels den mindre smigrende (troløs, ondsindet eller lumsk person, skurk). Dette kan måske være gået til på den måde, at de nedre lag i samfundet (de tjenende, slavebundne) ofte måtte benytte sig af tvetydigt sprog og forskellige undvigemanøvrer for at klare sig mod deres dominerende og magtfulde herrer og mestre. En tjener blev dermed en person, hvorfra man kunne forvente rænkespil (sml. Holbergs komedier). Men tilbage til tidsskriftet Skalk. Her har der gennem årene været bragt mange interessante artikler, dog kun sporadisk med emner fra Skånelandene; f.eks.: Skalk 2011:2; 2008:4; 2008:2; 2004:1. Bornholm er bedre dækket, se: Skalk 2015:1; 2014:4; 2013:6; 2013:1; 2008:4; 2005:6; 2005:3.

kjh

NOTITSER

Bladet Skånsk Fremtid blev redigeret af redaktør og journalist Kjeld B. Nilsson til og med nummer 61 (2012). Derefter gik der lidt tid med omstillingen til de nye tider. Heldigvis sender Kjeld B. Nilsson stadig stof til redaktionen; og det er med glæde, dette modtages. Her neden for sammenskrives og bearbejdes noget af det tilsendte. *kjh*

★ I dagbladet Berlingske Tidende findes der i opinionsdelen en populær rubrik, der kaldes Groft Sagt. Her skriver belæste og velformulerede meningsdannere dagligt om tidens spørgsmål, ofte i en ironisk stil: sproglige karikaturtegnere så at sige. En af disse er den mangeårige underviser i faget dansk på Københavns Universitet, Klaus Kjølner. Kjeld B. Nilsson gør opmærksom på en af hans groftsagt-indlæg, der tog den forrige svenske statsministers verdensbillede under behandling. Denne har udtalt, at Sveriges grænser er opfundne, hvorfor de talrige "nysvenskere" (ca. 1.800.000 nytillkomne siden 1980) har lige så meget ret til territoriet Sverige som "gammelsvenskerne". Klaus Kjølner drager så deraf følgende konklusion: "Disse åh så rigtige ord om opfundne svenske grænser fra en af Sveriges toneangivende politikere får Groft Sagt til omgående at kræve Skåne, Halland og Blekinge tilbage. Ingen svenske grænser er mere kunstigt opfundne end den grænse, som placerer disse tre ærkedanske områder inde i Sverige. Efter freden i Roskilde i 1658 tvang Stockholm-svenskerne alle de etniske danskere i disse oldgamle danske områder ind under sig med de allerværste voldelige metoder. Og den massive forsvenskning af de undertrykte, tvangsindlemmede danskere blev gennemført med oprettelsen af Lunds universitet i 1666, der fungerede som Stockholm-svenskernes goebbelske propagandaministerium blandt de indfødte danskere".

★ Som mangeårig journalist har Kjeld B. Nilsson et stort netværk; og herfra indløber der jævnligt rapporter om det svenske galehus, der er ekstremt topstyret og i de senere år har defineret sig selv som Planetens Feministiske Stormagt. Dette får de mest absurde udtryk, som f.eks. afskaffelse af de kønsspecifikke personlige pronominer. Kønnene er en social konstruktion, hvorfor disse kan ophæves eller neutraliseres via sproget, hævdes det. Der er således, vistnok især i stokholmsområdet, oprettet børneinstitutioner, hvor børnene ikke længere omtales som "han" eller "hun", men med det hermaphroditiske "hen". Derved skulle de små hen'er være rustet til den kønsløse fremtid, der dog vist ikke omfatter "nysvenskerne", der inden for den næste generations tid formentlig er i flertal på territoriet. Over i det østlige Skåne, som siden midt i 1600-årene har været lagt til Blekinge (Blegind), ligger Sølvesborg Kommune. Her er der nu bevilget 1.000.000 kroner til indretning af en "ligestillingspark"; og hjemmelsmanden kommenterer dette således: "Den skal naturligvis kun være for hunkønsvæsnere; så ve den hanhund, som forvilder sig derind. Man tør slet

ikke tænke på, hvad der vil ske, når den letter ben. Byens borgmester er til gengæld glad. Lad os derfor trøste os med hendes vise ord: Asfalt känns så maskulint."

★ Skaanes sydvestligste kommune hedder Vellinge, der i dansk tid blev stavet Hvellinge. Her ligger de for skånsk, dansk, skandinavisk og nordeuropæisk historie så centrale lokaliteter Skanør og Falsterbo. Kommunen i Hvellinge rettede henvendelse til den danske regering og spurgte, om det var muligt økonomisk at støtte udgravninger af fortidsminder ved Falsterbo. Det kunne der ikke være tale om, og svaret fra Stokholm var det samme. Dick Harrison fra Lunds Universitet, hvor han underviser i historie, udtalte i den forbindelse til Berlingske Tidende, at hvis arkæologer kom på sporet af en middelalderby i Stokholm, ville en udgravning naturligvis have høj prioritet. Men når spor fra den danske fortid er fundet i en skånsk landsby, kommer det aldrig på tale. "Det er rent stokholmeri. Falsterbo virker måske lille i dag, men engang var der en stor nordisk handelsplads. Set i et kulturhistorisk og arkæologisk perspektiv er det vanvittigt at takke nej til udgravninger", sagde han.

★ Dagbladet Politiken har skrevet om den skamstøtte, som blev rejst i 1664 på Graabrødre Torv over Corfitz Ulfeldt (1606-1664), men siden blev fjernet (1842). Den står nu på Nationalmuseet. Til gengæld er der i 1977 lagt en mindeplade af granit i brolægningen dér, hvor skamstøtten oprindeligt var placeret på torvet, som tidligere kaldtes Ulfeldts Plads, da Ulfeldt havde sin buejendom dér. På mindepladen læses som sammenskrevet monogram WF og årstallene 1664/1842.

★ Herlufholm Kostskole blev stiftet af rigsadmiral Herluf Trolle og hans hustru Birgitte Gøye. Da deres ægteskab var barnløst, besluttede de ved en fundats, som blev udnævnt ved den 23. maj 1565, at skænke deres ejendom, det gamle Skovkloster ved Susåen uden for Næstved, til en lærd skole for adelige og borgerlige elever med særligt gode evner. Den første, der blev student fra Herlufsholm i 1582, hed noget så dansk som Hans Jensen. Han fik tilnavnet Alan efter sognet Ala i Halland, som han kom fra. Herluf Trolle selv blev født i 1516 på herregården Lilløe i Skåne. Under Den Nordiske Syvårskrig slog han en svensk flåde ved Øland i 1564, men blev dødeligt kvæstet under et nyt søslag ved Femern året efter. Han havde ikke behovet at stå til søs, men kunne have ladet andre stå, som det hedder i admiralens vise fra "Pinafore". Da Niels Hvemingsen rådede ham til det, svarede han med de berømte ord: "Ved I, hvorfor vi hedder herremænd og bærer gyldne kæder?". De og andre stolte minder vil blive genopfrisket både under jubilæet den 23. maj 2015 og igen på Herluf Trolles 500 års fødselsdag den 14. januar 2016 under den årlige Trollefest på Herlufsholm.